

ANALIZA

PROBLEM ZAPOŠLJIVOSTI MLADIH NA TRŽIŠTU RADA U REPUBLICI SRBIJI

Autorka: Jovana Misailović

Saradnica Centra za dostojanstveni rad

Analiza je pripremljena u okviru projekta „Socio-ekonomska prava i održivi razvoj“ koji Fondacija Centar za demokratiju realizuje uz podršku Međunarodnog centra Olof Palme

Uvod

U Republici Srbiji, gotovo jednako kao i u mnogim zemljama jugoistočne Evrope, mladi predstavljaju ranjivu grupu na tržištu rada. Navedeno vredi, imajući u vidu da se za ovu grupu lica na tržištu rada u najvećem broju slučajeva vezuje angažovanje na određeni vremenski period na slabo plaćenim pozicijama, po osnovu ugovora kojima se ne zasniva radni odnos, ali i visoka stopa nezaposlenosti. U skladu sa time mladi su i slabo zaštićeni na radu jer se usled izostanka ugovora o radu na njih ne primenjuju odredbe kojima se štite od otkaza ili drugih povreda prava radnika. Međutim, sa problemima poštovanja radnih prava susreću se mnoga lica nezavisno od starosne dobi. Ono što se izdvaja među problemima koji se posebno vezuju za mlade jeste pronalazak zaposlenja.

Dodatno, na strani mladih deluju i negativna socio-ekonomska kretanja, kao što su strukturne promene tražnje za radnicima, ekonomska recesija i slično, pa kao posledica dolazi do toga da su mladi posebno podložni ostvarenju rizika nezaposlenosti i siromaštva. U slučaju siromaštva, problem nezaposlenosti se dodatno produbljuje i podrazumeva opasnost od ekonomske eksploatacije usled nezavidnog društvenog i psihološkog položaja. Imajući u vidu navedeno, mladi neretko pribegavaju odlasku u inostranstvo te Republika Srbija beleži značajan odliv radne snage nakon završetka školovanja. Ovome doprinosi i činjenica da i nakon završetka školovanja i sticanjem visokih kvalifikacija i nivoa obrazovanja neretko nema izgleda za ostvarivanjem željenih profesionalnih ciljeva, pa se mladi susreću sa stalnim radnim i profesionalnim izazovima koji zahtevaju kontinuirano obrazovanje, čime se potencijalno ostvaruju rizici siromaštva usled izostanka zaposlenja pa samim tim i umanjena životnih šansi.¹

Ono što je na nivou Republike Srbije učinjeno kako bi se ostvario bolji položaj mladih na tržištu rada jeste pre svega usvojeni dokument: **Strategija zapošljavanja za period 2021-2026** godine² (u daljem tekstu: Strategija) koja, između ostalog, za cilj ima i poboljšanje položaja mladih kroz usvajanje različitih mera koje bi trebalo da podsticajno deluju na mlade i da im obezbede kvalitetnije uslove rada i dostojanstvo na radu.

---

¹ Marina Savkovic, Youth in the contemporary labour markets: A comparison of European Union and Serbia, in: Sociologija; Belgrade Vol. 58, Iss. 3/2016.

² „Službeni glasnik RS”, br. 18/21 i 36/21 – ispravka.

Značaj Strategije zapošljavanja u Republici Srbiji za period od 2021. do 2026. godine za poboljšanje položaja mladih na tržištu rada

Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja, donelo je Strategiju zapošljavanja u Republici Srbiji za period od 2021. do 2026. godine, čiji se efekti primene još uvek iščekuju.

U smislu ove Strategije, omladina ili mladi u Republici Srbiji su lica od navršenih 15 do navršenih 30 godina života. Na to da se navedena dob, koja podrazumeva da se mladima smatraju lica do navršenih 30 godina života, uticale su promene koje su dovele do fenomena „produžene mladosti“ a koji podrazumeva duži period procesa obrazovanja, kasniji ulazak na tržište rada, kao i kasnije zasnivanje braka i roditeljstva. Međutim, neophodno je ukazati na to da prema definiciji Međunarodne organizacije rada, mladi predstavljaju nešto užu grupaciju u koju ulaze lica starosti od 15 do 24 godine. Shodno tome, prilikom sprovođenja anketa o radnoj snazi i u našoj zemlji se koristi definicija Međunarodne organizacije rada zbog međunarodne uporedivosti podataka.³

U pomenutom dokumentu koji je jedan od najvažnijih akata kada je u pitanju poboljšanje položaja mladih na tržištu rada, odnosno njihovoj inkluziji na tržište rada, ukazano je na to da su praćenjem rezultata u poslednjih nekoliko godina mladi „popravili svoj inicijalno veoma loš položaj“. Zaposlenost mladih se povećala, aktivnost se neznatno povećala, dok se nezaposlenost smanjila u periodu 2015-2019. godine.“⁴

Navedeno potvrđuje i statistika koju vodi Nacionalna služba za zapošljavanje⁵:

	Broj nezaposlenih	Uzrast 15-19 godina	Uzrast 20-24 godine	Uzrast 25-29 godina
2014	196 260	20 666	77 484	98 110
2015	183 602	19 242	72 973	91 387
2016	171 245	17 765	66 919	85 561
2017	146 843	14 472	56 569	75 802

³ Strategija.

⁴ Strategija.

⁵ Dostupno na: https://www.nsz.gov.rs/live/dokumenti/statisti_ki_bilteni_nsz.cid667,8.11.2022.

2018	123 686	12 934	46 654	64 098
2019	114 679	10 979	43 690	60 010
2020	104 702	10 711	38 902	55 702
2021	115 533	13 844	44 295	57 394
2022	86 575	10 703	33 475	42 397

Primetno jeste da se u najlošijoj poziciji nalaze mladi uzrasta od 25 do 29 godina koji čine najveći broj nezaposlenih lica.

U cilju smanjenja nezaposlenosti mladih koja je neupitno glavni uzrok generalno lošeg položaja mladih u Republici Srbiji, Strategija se oslanja i na preporuke i saopštenja koja u oblasti politike zapošljavanja u Evropskoj uniji izdaju i nadležna tela Evropske unije a od kojih se kao najvažnija izdvaja: *Preporuka o uspostavljanju Garancija za mlade (Savet EU od 22. aprila 2013. godine)*⁶ kojom se podstiče uspostavljanje sistema podrške u svim državama članicama koji će omogućiti da sve osobe mlađe od 25 godina dobiju kvalitetnu ponudu za posao, mogućnost daljeg školovanja, praksu ili pripravništvo u roku od četiri meseca od gubitka radnog mesta ili prestanka formalnog obrazovanja. Dodatno, u fokusu Preporuke su mladi koji nisu zaposleni, niti su u obrazovanju ili obuci. Ono što je još značajnije jeste činjenica da je Evropska unija dodatno razvila ovaj instrument javne politike 2020. godine koji sada obuhvata i mlade u starosnoj grupi od 25 do 29 godina i posebno je usmeren na mlade koji žive u udaljenim i nerazvijenim područjima gde je angažovanje u oblasti rada i obrazovanja slabo zastupljeno.

Navedeni dokument od interesa je za Republiku Srbiju s obzirom na to da je ekonomsko-investicionim planom za Zapadni Balkan, koji je Evropska komisija objavila u oktobru 2020. godine, predloženo sprovođenje programa Garancija za mlade na Zapadnom Balkanu u četiri faze tokom perioda od 2021. do 2027. godine.⁷ Aktivnosti koje su predviđene trebalo bi da posluže

⁶ Dostupno na: <https://www.ec.org.rs/wp-content/uploads/2019/08/0003-Informator-Youth-guarantee-ECK-fin.pdf>, 9.11.2022.

⁷ Dostupno na: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2020-10/communication_on_wb_economic_and_investment_plan_october_2020_en.pdf, 9.11.2022.

kao dobar primer koji bi trebalo da sledi i Republika Srbija kada je reč o mladima i njihovom radnopravnom položaju, posebno oslanjajući se na podatke i planove predviđene Strategijom:

FAZA 1:	Planovi za realizaciju garancija za mlade
FAZA 2: Priprema	jačanje kapaciteta zainteresovanih strana i državnih organa, stavljanje resursa na raspolaganje, unapređeni mehanizmi i sistemi, studije opravdanosti i tehničke studije
FAZA 3: Faza pilotiranja	namenjena je testiranju mera koje su planirane za mlade koji nisu zaposleni, niti su u sistemu obrazovanja ili nekoj vrsti praktične obuke a koji su identifikovani kroz program rada na terenu u izabranom broju lokalnih samouprava
FAZA 4: Postepeno uvođenje u punu primenu	na osnovu evaluacije pilot faze, treba izvršiti izmene plana za realizaciju garancija za mlade i započeti sa njegovom punom realizacijom

Kada je reč o pružanju ponuda mladima i njihovoj inkluziji na tržište na rada neophodno je pribеći merama koje bi na konkretan način pomogle da se mladima obezbede adekvatna radna prava nakon zaposlenja. Međutim, pre nego što se uopšte može govoriti o poštovanju radnih prava, sa kojima se suočava veliki broj lica nezavisno od starosne dobi, potrebno je pribеći onim merama koje bi mladima omogućile dostojanstven rad odnosno ulazak na tržište rada u skladu sa njihovim sposobnostima i kompetencijama a čije ih prekasno sticanje istovremeno neće odvratiti od školovanja odnosno unapređivanja stepena obrazovanja.

Neki od ključnih pokretača koji su u predviđeni aktom Garancije za mlade, a koji su izdvojeni u cilju preporuka Republici Srbiji su:

1. Mobilisanje partnerstava	Jačanje partnerstava između vlade, pružalaca usluga i zainteresovanih strana, uključujući poslodavce, institucije za
------------------------------------	--

	obrazovanje i obuku, socijalne partnere, službe za omladinski rad, omladinske organizacije; promovisanje protokola za saradnju.
2. Unapređenje prikupljanja podataka i praćenja	Jačanje sistema za praćenje dugoročne, održive integracije na tržištu rada; podsticanje razmene podataka o praćenju, profilisanju i daljim aktivnostima između partnera programa garancija za mlade, uz poštovanje pravila o zaštiti podataka.
3. Potpuno i optimalno korišćenje sredstava	Opređeljivanje odgovarajućih nacionalnih resursa za sprovođenje mera javnih politika; potpuno i optimalno korišćenje izvora finansiranja koji su na raspolaganju u pogledu inkluzije mladih na tržište rada

Zbog statusa kandidata za članstvo u Evropskoj uniji, Vlada Republike Srbije bi trebalo da radi na unapređenju i usklađivanju politika, pogotovo onih socijalnih, po uzoru na članice Evropske unije i zbog toga bi trebalo da prati korake kojima su članice Evropske unije već išle, u cilju da se stanje sa zapošljavanjem mladih poboljša što je više moguće.⁸

Programi za poboljšanje položaja mladih u Srbiji

U toku 2022. godine sprovodilo se nekoliko programa koji su za cilj imali pospešivanje stope zaposlenih mladih. Dva najznačajnija su:

Program Unapređenje zapošljivosti mladih kroz radne prakse koji je počeo sa primenom 1. novembra 2021. godine i trajaće do kraja 2022. godine.⁹ Plan programa jeste da se kroz obuku i plaćenu radnu praksu poveže najmanje 2000 mladih i 500 poslodavaca. Program za cilj ima da

⁸ Dostupno na: <https://koms.rs/2022/02/07/zasto-trazimo-garancije-za-mlade-preporuke-i-statistika/>, 9.11.2022.

⁹ Dostupno na: <https://www.nsz.gov.rs/live/info/saopstenja>, 9.11.2022.

obezbedi mladima više prilika za razvijanje veština i tako poveća njihove mogućnosti da pronađu odgovarajuće zaposlenje. Kroz prakse koje omogućava ovaj program mladima je omogućeno da steknu veštine i znanja koja su im neophodna za prilagođavanje potrebama tržišta rada. Program podrazumeva pružanje radnih praksi mladima do 30 godina koji se ne školuju, ne obučavaju, niti su zaposleni, a stekli su osnovno, srednje ili visoko obrazovanje, što je u skladu sa preporukama koje su deo Garancije za mlade kao strateškog dokumenta Evropske unije. Upravo su nezaposleni mladi, mladi koji se ne školuju i ne obučavaju ciljna grupa pomenutog dokumenta, a sve u cilju da se podrži društvena i ekonomska inkluzija mladih, posebno mladih iz osetljivih grupa, pružajući im priliku za obuku, razvoj veština i znanja traženih na tržištu rada. Da bi se prilagodili radnom okruženju i stekli neophodne veštine mladi kroz ovakav program stiču potrebne veštine koje im omogućavaju da se profilišu u skladu sa potrebama za određenim kadrom kod poslodavaca.

Drugi program vredan pomena jeste *Moja prva plata*,¹⁰ koji je uspostavljen na osnovu Uredbe o Programu podsticanja zapošljavanja mladih koju je Vlada Republike Srbije usvojila 13. avgusta 2020.¹¹ Program koji je aktuelan i u 2022. godini za cilj ima da u toku godine osposobi 10.000 mladih (do 30 godina) sa srednjim i visokim obrazovanjem za samostalan rad, a bez radnog iskustva i koji se nalaze na evidenciji nezaposlenih Nacionalne službe za zapošljavanje. Cilj Programa je da se podstakne osposobljavanje mladih za rad kao i zapošljavanje mladih i pruži podrška privredi u rešavanju problema sa nedostatkom kadrova. Poslodavci koji su zainteresovani za učešće u Programu objavljuju konkretne radne pozicije (sa opisom poslova na srpskom jeziku) na kojima će se mladi osposobljavati za samostalan rad po utvrđenom programu koji odobrava Nacionalna služba za zapošljavanje, uz mentora koji vrši nadzor i pruža podršku, kod poslodavaca u privatnom ili javnom sektoru.

Problem rada „na crno“ mladih u Republici Srbiji

Učešće mladih u radnoj snazi u Republici Srbiji veoma je nisko po evropskim standardima. Jedan od ključnih uzroka jeste činjenica da vreme potrebno za okončanje školovanja do trenutka prvog stabilnog i/ili zadovoljavajućeg zaposlenja u Republici Srbiji traje veoma dugo, skoro dve godine. Vremenski period od dve godine percipira se kao značajno duže vreme u odnosu na vreme za koje

---

¹⁰ Dostupno na: <https://mojaprva plata.gov.rs/poslodavci>, 9.11.2022.

¹¹ "Službeni glasnik RS", br. 107 od 14. avgusta 2020, 79 od 6. avgusta 2021, 92 od 18. avgusta 2022.

mlada osoba nađe prvi posao nakon završetka obrazovanja u nekoj od država Evropske unije. U još težoj poziciji nalaze se mladi koji su u ruralnim sredinama u Republici Srbiji gde je potrebno je više vremena.¹² Ono što je ohrabrujući podatak jeste da je završetak visokog obrazovanja, odnosno sticanje fakultetske diplome način da se pomenuti vremenski period od dve godine prepolovi, međutim mladima koji su ostali na najnižem stepenu obrazovanja potrebno je značajno duže, čak i nekoliko godina da dođu do prvog zaposlenja.¹³ Dodatno, problem zaposlenja u struci neretko odvraća mlade od daljeg obrazovanja, s obzirom da im se ne stavlja u izgled da će nakon okončanih studija pronaći posao u delatnosti za koju su se školovali. Problem zapošljivosti mladih sa niskim stepenom obrazovanja je važno sagledati s obzirom na to da se programi za mlade fokusiraju na osobe sa visokim obrazovanjem za koje je stopa nezaposlenosti najviša, ali je po prirodi samo privremena. Duže trajanje tranzicije u zaposlenost utiče na godine starosti kada mladi pojedinci napuštaju roditeljski dom i započinju život sami ili sa partnerom. U momentu kada započinju samostalni život u Republici Srbiji, oni su u proseku šest godina stariji od svojih vršnjaka u Evropskoj uniji. Upravo su ovi problemi uzrok činjenice da veliki broj mladih radi na crno odnosno u nekom od aranžmana van ugovora o radu, odnosno ugovora kojima se ne zasniva radni odnos. Naime, na nisko kvalifikovanim poslovima – poput onih koji se sreću u okvirima sezonskih poslova, poslova u ugostiteljstvu, turizmu, građevinskim poslovima, zanatima, mlada osoba će lakše ostvariti prihod koji ne mora nužno biti izrazito nizak, koliko je reč o nesigurnosti u pogledu postojanja sigurnog radnog odnosa koji bi dugoročno obezbedio mladoj osobi ostvarenje prihoda i napredovanje.

Nesigurnost koja se povezuje sa ugovorima kojima se ne zasniva radni odnos a kojima mladi pribegavaju u želji za radom vezuje se na prvom mestu sa time da lica koja rade van ugovora o radu ne ostvaruju prava na socijalno osiguranje, zaštitu na radu u slučaju povrede, bolesti ili prestanka zaposlenja odnosno rada (u slučaju kada ne postoji ugovor o radu lica se ne nalaze u statusu zaposlenog lica pa se shodno tome na njih ne primenjuju odredbe radnog prava koje su sadržane u Zakonu o radu a koje za cilj imaju da garantuju zaposlenima adekvatne uslove i dostojanstvo na radu) i ostvaruju češće rizik siromaštva.

---

¹² Strategija.

¹³ Strategija.

O navedenom svedoči i istraživanje Krovne organizacije mladih koje je sprovedeno u 2022. godini, koje je pokazalo da značajan broj mladih radi upravo van ugovora, odnosno - „na crno“, jer mladi pribegavaju opcijama koje su dostupne a koje rezultiraju plaćanjem „na ruke“ jer nemaju mogućnost da poslodavca nateraju da im da ugovor o radu.¹⁴

*****

Položaj mladih na tržištu rada je nepovoljniji od položaja opšte populacije. Uzroci su višestruki u širem krugu politike zapošljavanja - dualnom karakteru tržišta rada, u obrazovnom sistemu, sistemu socijalnih davanja, kao i sistemu oporezivanja rada (uključujući i doprinose za obavezno socijalno osiguranje).

Dok su u procesu obrazovanja, mladi su manje prisutni na tržištu rada, što dovodi do visoke stope neaktivnosti. Veliki broj mladih nije zaposlen, nije u procesu obrazovanja niti je na obuci, pa je njihovo učešće u radnoj snazi veoma nisko. Nedostatak radnog iskustva, jedna je od najčešćih prepreka za zapošljavanje mladih. U skladu sa time preporuke su:

- **Intenzivirati programe za stručno osposobljavanje na taj način što će mladi opravdano očekivati zaposlenje nakon stečene obuke**
- **Nastaviti sa programima poput *Moje prve plate* i *Unapređenje zapošljivosti mladih kroz radne prakse***
- **Osmisliti i obezbediti mogućnost pohađanja kratkoročnih kurseva i/ili obuka za diplomce i učenike srednjih stručnih škola u partnerstvu sa poslodavcima i centrima za stručno usavršavanje**
- **Podstaci škole i privatna preduzeća da saraduju u obezbeđivanju obuke i profesionalne prakse**
- **Podići nivo svesti među mladima o raspoloživim prilikama za uključivanje na tržište rada kroz programe koji bi se sprovodili u saradnji sa srednjim školama i stručnim školama, a posebno u ruralnim sredinama**
- **Stimulisati poslodavce da zaključuju ugovore o radu sa mladima**

---

¹⁴ Dostupno na: <https://koms.rs/wp-content/uploads/2022/08/Alternativni-izvestaj-o-polozaju-i-potrebama-mladih-u-Srbiji-2022.pdf>, 9.11.2022.

SAŽETAK

U Republici Srbiji veliki broj mladih na tržištu rada susreće se sa problemima koji su jednaka prepreka dostojanstvenom radu i drugoj grupi radnika – rad van ugovora o radu, prekovremeni neplaćeni rad, niske zarade i tome slično. Međutim, za razliku od drugih radnika, omladini na tržištu rada je značajno više svojstvena eksploatacija i rad na crno usled slabijih kompetencija i neiskustva na radu. U cilju sprečavanja takve prakse, Republika Srbija je razvila nekoliko programa koji podržavaju zapošljivost mladih odnosno pružaju im prilike za pronalaskom prvog posla, prakse ili obuke, a koji su rezultat nastojanja Republike Srbije da primenjuje mere usvojene Strategijom zapošljavanja za period od 2021. do 2026. godine kao i sa programima koje su i nadležna tela Evropske unije prepoznala kao važna. Zasnovano na tome, primarni cilj u 2022. godini bio je da se uspostavi sistem podrške koji će omogućiti da osobe mlađe od 25 godina dobiju kvalitetnu ponudu za posao, mogućnost daljeg školovanja, praksu ili pripravništvo. U skladu sa time, programi razvoja mladih i njihova inkluzija na tržište rada stavljeni su, pored drugih, u fokus pomenute Strategije zapošljavanja čiji dalji rezultati primene ostaju da budu viđeni u narednim godinama.

SUMMARY

Large numbers of young people who participate on the Serbian labour market face issues that are both obstacles to dignified work and obstacles faced by other groups of workers - work outside the employment contract, unpaid overtime, low wages, and the like. However, unlike other workers, youths are significantly more prone to experiencing exploitation and exposure to illegal work due to weaker competencies and professional inexperience. To prevent such practices, the Republic of Serbia has developed several programmes that support the employability of young people. These programmes serve to provide this group with opportunities to find a first job, an internship or professional training. They are also the result of efforts made by the RS to apply measures adopted in the Employment Strategy for the period 2021 - 2026, as well as with programmes recognised as significant by competent bodies of the European Union. Based on this, the primary goal in 2022 was to establish a support system enabling those under the age of 25 to find quality employment, opportunities to further their education, professional training or internships. Accordingly, youth development programmes and their inclusion in the labour market are, among other things, the focus of the aforementioned Employment Strategy, the further outcomes of which remain to be seen in the coming years.